

Sprawozdanie

Wydziału krajowego w przedmiocie urzędzenia przy
Wydziale krajowym kursów dla pisarzy gmin wiejskich.

Wysoki Sejmie!

Pisarz gminny uczciwy, sumienny i obeznany dostatecznie z ustawodawstwem, w sprawach należących do własnego lub poruczonego zakresu działania gminy, może oddać gminie znakomite usługi. Pisarz gminny niesumienny i nieudolny naraża gminę na nieobliczone straty i szkody i jest jednym z powodów, dla których dzisiejsza gmina nie może podołać licznym zadaniom i obowiązkom, jakie ustawodawstwo krajowe na nią wkłada, a to tembardziej, że pomiędzy członkami Zwierzchności gmin wiejskich jest wielu, którzy nie posiadają dostatecznej znajomości ustaw i przepisów, a pewna część należy jeszcze zawsze do analfabetów. Kwalifikacya naszych pisarzy gminnych jest w znacznej części nieodpowiednia, tak że nie mogą oni podołać choćby najskromniejszym a słusznym wymaganiom, jakie tak naczelnicy gmin jak i władze przełożone stawiają. Według wykazów statystycznych z roku 1877 na 3370 pisarzy, uznanych było zaledwie jedna trzecia część jako zdolnych, a i ta zdolność była — jak się Reprezentacye powiatowe wyrażały — tylko względna wobec innych nieudolnych.

W roku 1888, gdy Wydział krajowy zbierał materiały do reformy ustawodawstwa gminnego (następnie drukiem ogłoszone), oświadczyły niemal wszystkie Reprezentacye powiatowe i c. k. Starostwa, że jednym z głównych powodów niedomagania administracyi w gminach wiejskich jest brak uzdolnionych pisarzy gminnych.

Że się do tego czasu stosunki nie o wiele polepszyły, świadczą wyniki lustracyi, które Wydziały powiatowe przeprowadzają. Nie jeden nieudolny pisarz musi być tolerowany, bo lepiej kwalifikowanego nie ma. Kwestya pisarzy gminnych była kilkakrotnie przedmiotem szczegółowych sprawozdań Wydziału krajowego (1876, 1877, 1878, 1881, 1888, 1889), a nader wyczerpująca dyskusya, jaka niemal za każdym razem w Wysokiej Izbie przeprowadzoną była, świadczy, jak wielką wagę Wysoki Sejm do tego przedmiotu przywiązywał.

Rezultatem tych usiłowań jest dotąd tylko nowela z dnia 6go grudnia 1883 do §. 102 ustawy gminnej, nadająca władzom admtnistracyjnym prawo usuwania szkodliwych pisarzy gminnych nawet wówczas, gdy się Rada gminna, zostająca często pod wpływem pisarza, temu sprzeciwia.

Nowela ta wyjątkowo tylko zastosowywana, wywarła w niejednej miejscowości dobry skutek.

Następnie w latach 1888 i 1889 wniósł Wydział krajowy dwukrotnie projekt ustawy regulującej stosunki służbowe pisarzy gminnych. Główne zasady projektu wniesionego w roku 1888 były następujące:

- 1) orzeczono zasadniczo, że pisarzem gminnym może być tylko ten, kto posiada kwalifikację w projekcie ustawy bliżej określoną;
- 2) ustanowiono komisję egzaminacyjną dla zbadania kwalifikacji pisarzy;
- 3) wykluczono od przypuszczenia do egzaminu osoby karane za zbrodnie, przestępstwa z chciwości i wydalone dyscyplinarnie z publicznej służby za nadużycia z chciwości;
- 4) ustanowiono minimum płacy pisarza gminnego na 300 zł. w. a.;
- 5) postanowiono, że gminy nieposiadające środków do utrzymania pisarza, winny być łączone w okręgi pisarskie, wszelako z prawem wyboru pisarza z pomiędzy kwalifikowanych;
- 6) uregulowane przeprowadzanie śledztw dyscyplinarnych przeciw pisarzom gminnym.

Ponieważ projekt Wydziału krajowego uchwalony przez Wysoki Sejm z niektórymi modyfikacjami, Najwyższej Sankcyi nie otrzymał, przedstawił Wydział krajowy w roku 1889 Wysokiemu Sejmowi ponownie projekt, uwzględniając w nim zmiany przez Wysoki Sejm poczynione, jak niemniej uwagi c. k. Rządu.

Projekt ten nowy różnił się od projektu pierwotnego w następujących punktach:

- a) odstąpiono od ustanowienia minimum płacy pisarza;
- b) odstąpiono od tworzenia okręgów pisarskich a postanowiono natomiast, że pisarz może pełnić funkcje w kilku gminach, za przyzwoleniem Wydziału powiatowego w porozumieniu z władzą polityczną;
- c) pisarz gminny musi być obywatelem austriackim;
- d) oznaczono siedziby Komisji egzaminacyjnych i skład takowych.

Ponieważ powyższy projekt nie stał się ustawą, przeto w następnym okresie starały się Wydziały powiatowe i c. k. Starostwa stosunki służbowe pisarzy gminnych poprawić w drodze administracyjnej, co z aktów lustracyi jest widoczne.

Najwięcej zajmował się uregulowaniem stosunków służbowych pisarzy Wydział powiatowy w Sokalu, który działając za zgodą gmin, w roku 1891 podzielił powiat na okręgi pisarskie.

Według relacyi Wydziału powiatowego z d. 28. lipca 1893, l. 1.515, organizacya ta okazała się pożyteczną a tak Zwierzchności gminne jak i przełożone Władze zadowolone są z niej. Nadto wstawia Rada powiatowa rokrocznie w budżet powiatowy kwotę 600 zł. na uzupełnienie płac pisarzy i na remuneracyę za gorliwą służbę.

W ten sposób przyczynia się zdaniem Wydziału krajowego zupełnie słusznie cały powiat w pewnej części do płac pisarzy, gdyż należyte funkcjonowanie gminy nie leży tylko w interesie tych, którzy w gminie mieszkają ale całego powiatu i wszystkich mieszkańców bez względu na to, czy mieszkają w gminie, czy na obszarze dworskim.

Taki jest obecny stan sprawy pisarzy gminnych w Galicyi.

Z innych krajów koronnych zajmowała się najwięcej Bukowina uregulowaniem stosunków służbowych pisarzy gminnych w drodze ustawy krajowej i rozporządzeń, ogłoszonych w dzienniku ustaw.

Ustawą krajową z d. 19. grudnia 1889 oznaczono minimum płacy pisarza gminnego na 300 zł., przyzwolono gminom łączyć się celem wspólnego utrzymywania pisarza wszelako za przyzwoleniem Wydziału krajowego, ustanowiona kwalifikacya pisarzy, tu-

dziez egzamina kwalifikacyjne w obec Komisji krajowej, Komisje dyscyplinarne, kaucyje służbowe, zaprzysiężenia pisarzy i t. d. Według relacji, które tamtejszy Wydział krajowy Sejmowi przedkłada, jest wynik tej akcji zadawalniający.

Wydział krajowy sądzi, że sprawę pisarzy gminnych należałoby obecnie posunąć o jeden krok, wszelako w ten sposób, ażeby to nie przesądzało przyszłej reformie ustawodawstwa gminnego, a zarazem aby nie stosować co do kwalifikacji pisarzy ani w drodze ustawodawczej ani nawet administracyjnej żadnego przymusu.

W szczególności sądzi Wydział krajowy, że należy dostarczyć gminom odpowiednio kwalifikowanych kandydatów na pisarzy gminnych, względnie uzupełnić niedostateczną kwalifikację obecnych pisarzy gminnych w służbie gmin pozostających. Cel ten zamyśla Wydział krajowy, jeżeli Wys. Sejm jego projekt przyjmie, stopniowo osiągnąć, przez urządzenie przy swoim urzędzie kursów przygotowawczych dla kandydatów na pisarzy gminnych, względnie dla pisarzy gminnych, w służbie gmin pozostających.

Bliższe szczegóły urządzenia kursów byłyby następujące:

I. Nauka obejmować będzie następujące przedmioty:

- a) manipulację urzędową jako to: prowadzenie dziennika podawczego, ksiąg, wykazów, rejestrów, tak z własnego jak i poruczonego zakresu działania, prowadzenie archiwum i t. d.
- b) Ustawy, przepisy i rozporządzenia, które w gminach wiejskich są zastosowane, jako to ustawa gminna o reprezentacji powiatowej, drogowa, polowa, przepisy policyjne i t. d.
- c) Pisemne ćwiczenia, n. p. wydawanie orzeczeń, wypełnianie rejestrów, składanie relacji i t. d. Stylistyczne ćwiczenia odbywać się będą w dwóch językach, polskim i ruskim. Kandydaci, którzy odbywać będą ćwiczenia w języku ruskim, obznajomieni będą zarazem z terminologią w języku ruskim.
- d) poruczony zakres działania.
- e) układanie budżetów, inwentarzy, sporządzanie zamknięć, prowadzenie dzienników i ksiąg kasowych.

II. Kurs dla pisarzy gminnych odbywać się będzie corocznie i trwać 4 miesiące, licząc 6 godzin wykładów dziennie. W nauce będzie mogło brać udział do 40 kandydatów, względnie pisarzy, gdyż w czterech miesiącach nie byłoby możliwym większą ilość kandydatów należycie przygotować i wyćwiczyć.

W razie zgłoszenia się większej ilości kandydatów może być urządzony w tym samym roku drugi kurs.

III. Dzień otwarcia kursu będzie dziennikami ogłoszony i Wydziały powiatowe zawiadomione, celem dalszej akcji i zawiadomienia wszystkich gmin.

IV. Kompetenci podania do Wydziału krajowego o przypuszczanie do nauki wnieść będą za pośrednictwem Wydziału powiatowego.

Do podania ma być dołączone:

- a) metryka urodzenia;
- b) świadectwo ukończonej szkoły ludowej;
- c) curriculum vitae, t. j. dokładny opis: czem się kandydat dotychczas zajmował, jak długo, z wymienieniem miejscowości, w której przebywał;
- d) świadectwo moralności, wystawione przez Zwierzchność gminy, w której zamieszkuje, zatwierdzone przez proboszcza i c. k. starostę.

V. Osoby pozostające w służbie publicznej dołączyć mają do podania świadectwo swej przełożonej władzy.

VI. W kursach dla pisarzy mogą brać udział z pożytkiem sekretarze miast i miasteczek objętych ustawą z d. 3. lipca 1896, lub też kandydaci na te posady, egzamina jednak odbywać muszą według norm dla funkcjonaryuszów tej kategorii przepisanych.

VII. Nie mogą być przypuszczani na kurs:

- a) osoby karane sądownie za zbrodnie;
- b) osoby karane za przestępstwo z chciwości;
- c) osoby wydalone ze służby publicznej w drodze dyscyplinarnej.

W wyjątkowych wypadkach, na uwzględnienie zasługujących, może Wydział krajowy od postanowienia pod c) odstąpić.

VIII. Pierwszeństwo w przyjęciu na kurs będą mieli przedewszystkiem ci kandydaci, pisarze, względnie sekretarze, którzy oświadczą gotowość uczęszczania na kurs na własny koszt.

W drugim rzędzie uwzględniani będą kandydaci, pisarze względnie sekretarze, którym Wydziały powiatowe stypendya z funduszków powiatowych, na pokrycie kosztów pobytu we Lwowie w czasie nauki, wyznaczą. Wydział krajowy nie wątpi, że Reprezentacye powiatowe starać się będą możliwie jak największą liczbę kwalifikowanych pisarzy swemu powiatowi przysporzyć, i mając ten cel na oku, udzielać będą większą ilość stypendyów.

W końcu udzielać będzie i Wydział krajowy stypendya kandydatom na uwzględnienie zasługującym, w granicach funduszków przez Wysoki Sejm na ten cel uchwalonych.

IX. Wydział krajowy odniesie się do Reprezentacyi powiatowych z wezwaniem, ażeby wstawiały w budżet powiatowy odpowiednie kwoty, celem udzielania stałych zasiłków i remuneracyi dla egzaminowanych pisarzy, którzy swe funkcyje w powiecie należycie spełniają. Będzie to zachętą dla innych do nauki i składania egzaminów, będzie środkiem zwiększenia liczby dobrych pisarzy w powiecie, a przedewszystkiem odpowie zasadniczej myśli już poprzednio wyrażonej, że wszystko, co umożliwiałoby gminie spełnianie jej zadań nie jest wyłącznym interesem mieszkających w gminie, ale wszystkich mieszkańców pewnej miejscowości, a tem samem całego powiatu i kraju.

X. Po ukończeniu kursów będą pisarze i kandydaci na pisarzy obowiązani zdawać egzamina pisemne i ustne przed komisją, ustanowioną przez Wydział krajowy. Komisya składać się będzie z 3 członków, z przydaniem protokolisty.

W skład komisji wejdą: członek Wydziału krajowego i 2 egzaminatorów, których Wydział krajowy wyznaczy.

Protokół odbytego egzaminu przedłożony będzie Radzie Wydziału krajowego.

XI. Każdemu kandydatowi na pisarza i pisarzowi, który nauki ukończy i egzamin pisemny i ustny wobec komisji ustanowionej przez Wydział krajowy z dobrym postępem złoży, będzie świadectwo uzdolnienia przez Wydział krajowy wystawione, a nadto ogłosi Wydział krajowy listę kandydatów, którzy egzamin złożyli.

Kandydatom, którzy przy egzaminie udowodnią, że posiadają należyłą znajomość języka ruskiego w słowie i piśmie, będzie to w świadectwie stwierdzone.

Kandydaci na pisarzów i pisarze, uznani przy egzaminie za nieuzdolnionych, mogą być ponownie do egzaminu przypuszczeni, wszelako nie przed upływem trzech miesięcy.

To byłyby w krótkości bliższe szczegóły urządzenia kursów, a praktyka wykaże, czy i jakie zmiany będą potrzebne.

Pozostaje kwestya kosztów:

Wydział krajowy preliminarzuje stypendya z funduszu krajowego dla połowy uczniów, a zatem dla 20-tu, a biorąc na uwagę, że kurs trwać będzie 4 miesiące, tudzież ewentualne koszta podróży, proponuje stypendya po 100 złr. na jeden kurs. Wydział krajowy przypuszcza, że Rady powiatowe wyznaczą przynajmniej takąż samą ilość stypendyów. Wydatek przeto 2000 złr. Do nauki manipulacyi, spraw własnego zakresu działania, rachunkowości i kasowości potrzeba 2 nauczycieli, dla ćwiczeń pisemnych polskich i ruskich

i dla ruskiej nomenklatury potrzeba również 2 nauczycieli, zaś dla spraw poruczonego zakresu działania jednego. Nadto potrzeba będzie kierownika, który porządek nauk wyznaczy i nadzór nad uczniami i nad nauką obejmie.

Koszt przedstawia się następująco: W okresie czteromiesięcznym, potrąciwszy niedziele i święta, będzie około 600 godzin wykładów. Licząc po 2 złr. za godzinę, przedstawia się wydatek w kwocie 1200 złr., zaś za kierownictwo przez 4 miesiące 200 złr., razem 1400 złr.

Lokal dostarczy Wydział krajowy, tudzież pokryje wydatek na światło i opał z funduszków przez Wysoki Sejm Wydziałowi krajowemu wyznaczonych.

Natomiast potrzebne będzie sprawienie rozmaitych przyborów do nauki, jakoteż zakupno druków rozmaitej kategorii, dzienników ustaw i innych podręczników. Wydział krajowy preliniuje na ten cel 200 zł. Razem przeto wynosić będzie wydatek na urządzenie kursów 3.600 zł.

Wydział krajowy wnosi:

I. Wysoki Sejm raczy zatwierdzić przedłożony projekt urządzenia kursów dla pisarzy gminnych.

II. Wysoki Sejm raczy wyznaczyć na ten cel w budżecie na rok 1899 kwotę 3.600 zł.

We Lwowie, dnia 14. lipca 1898.

**Z Rady Wydziału krajowego Królestwa Galicyi i Lodomeryi
z Wielkiem Księstwem Krakowskiem.**

Marszałek krajowy:

St. Badeni m. p.

Sprawozdawca:

Dr. Adolf Vayhinger m. p.

Członek Wydziału krajowego.

